

AMBRUS ISTVÁN

A törvényi egység általános ismérveiről

Bevezetés

Az anyagi büntetőjogban a halmazati tanok két alapkategóriája az *egység* és a *többség*. A legáltalánosabb megkülönböztetés szerint az egység egyetlen bűncselekmény, míg a többség több bűncselekmény megvalósítását jelenti az elkövető részéről.¹ A többséget pedig – a Btk. 12. § (1) bekezdése alapján – akkor nevezzük *halmazatnak*, ha az elkövető több bűncselekményét egy eljárásban bírálják el. Hatályos büntetőjogunkban – szemben a Csemegekódexbeli szabályozással² – a cselekmények számának nincs jelentősége az egység és a halmazat elhatárolása szempontjából: egy cselekmény tehát ugyanúgy értékelhető több bűncselekményként (*alaki halmazat*), mint több cselekmény egy vagy több bűncselekményként (az előbbinél *természetes* vagy *törvényi egység*, az utóbbi esetben *anyagi halmazat* létesül).³ Ismeretes még a *látszólagos halmazat* kategóriája, amely – elnevezésének megfelelően – valójában nem halmazat, hanem csupán bűncselekményegység.

Tanulmányom címe: A törvényi egység általános ismérveiről. Ennek keretében a törvényi egység fogalmi meghatározása és a törvényi egység válfajainak korántsem teljességre törekvő bemutatása és saját álláspontom rövid kifejtése után azon dogmatikai ismérvek kimutatására tettem kísérletet, amelyek az ide tartozó esetköröket általában jellemzik.

I. A törvényi egység fogalma

1.1. Az uralkodó jogirodalmi felfogás szerint az egység kategóriáján belül természetes és törvényi egység⁴ között tehetünk különbséget. Korábban ismert volt az ún. *bírói*⁵ (más szerzőknél *jogi*⁶) egység esete is, amely alatt kizárólag az ekkor törvényileg még nem szabályozott, ehelyett szokásjogi alapon érvényesülő *folytatólagos bűncselekményt* értették.

¹ Bűncselekmény természetesen létrejöhet több elkövető tevékenysége révén is, ám az ilyen típusú esetek kívül esnek az egység-halmazat kérdéskörén.

² Vö. 1878. évi V. tc. 95–96. §

³ Mint Heller Erik írja, „abban a tekintetben, hogy mikor forog fenn egy, mikor több bűncselekmény, a tételejog teljesen szuverén”. HELLER ERIK (1931): 317.

⁴ Angyal Pál a törvényi egységet *normatív* egységnek nevezte, ami szabatos terminológiának tekinthető. ANGYAL PÁL (1920): 481.

⁵ SCHULTHEISZ EMIL: *A bűncselekmény tana*. Debreceni Tudományegyetemi Nyomda, Debrecen, 1948. 130.

⁶ IRK ALBERT: *A magyar anyagi büntetőjog*. Dunántúli Pécsi Egyetem Könyvkiadó, Pécs, 1928. 223.

Miután azonban az 1978. évi Btk. kifejezetten szabályozza ezt az egységfajtát⁷, így bírói egységről szólni *de lege lata* szükségtelen.

1.2. *Természetes egységről* akkor beszélhetünk, ha adott jelenség az ún. természetes szemlélet is egy bűncselekményt valósít meg⁸, amit a laikus is egynek lát⁹, tehát amikor a dolog *természetéből* következik az egységi minősítés.¹⁰ Ezzel szemben a törvényi egység – elnevezésének megfelelően – a jog, a *törvény produktuma*: a jogalkotó belátása szerint hozhat létre törvényi egységet, amikor ezt valamilyen (a későbbiekben tárgyalandó) okból kívánatosnak tekinti.¹¹ A jogirodalomban ismert a fenti kategorizálástól eltérő megoldás is. Így Lukács Tibor a természetes egység kategóriáját elvetendőnek tartotta, azzal az indoklással, hogy „minden cselekmény folyamat”, ezért a cselekményegység nem más, mint logikai kategória, amely folytán *természetes* egységről beszélni nem lehet. Álláspontja szerint tehát az sem „természetes” egység, amit a jogtudomány annak nevez, hanem csupán a cselekményfolyamatnak a valóságos életbeli történésekből a jogalkotó tetszése szerint kiragadott része.¹² Ettől eltérő nézetem szerint a természetes egység elnevezésnek van létjogosultsága. A büntetendő magatartások köre ugyanis kezdetben a laikusok körében is jól ismert, körülhatárolható cselekményeket (ha úgy tetszik, „cselekményegységeket”) foglalt magában, melyek kriminális jellege szokásjogilag rögzült, s a későbbiekben ezek kerültek a kódexekben bűncselekményként rögzítésre. Erre tekintettel – bár a társadalmi viszonyok és ennek nyomán a jogszabályok bonyolultabbá válása folytán mind gyakrabban válhatott vitássá, hogy adott esetben egy vagy több bűncselekmény valósult meg – a törvényhozó általában úgy fogalmazza meg a bűncselekmények törvényi diszpozícióját, hogy abból a laikus szemlélő számára is kitűnjön, hogy annak egyszeri elkövetésekor egy deliktum valósul meg.

1.3. Törvényi egységről Békés Imre álláspontja szerint akkor beszélünk, „ha a jogalkotó két vagy több, *külön-külön is bűncselekménynek tekintett* magatartást azok együttes megvalósítása esetére egy másik (harmadik) törvényi tényállásban összefoglal és önálló bűncselekménynek minősít”¹³ (kiemelés tőlem: A. I.). Ez a definíció azonban nem illik rá a törvényi egység valamennyi esetére: több válfajánál előfordulhat (s tegyük hozzá, már a Békés-féle meghatározás születésekor is előfordult) ugyanis az, hogy a jogalkotó nem bűncselekményként, hanem *önmagukban csupán szabálysértésként* büntetendő cselekményekből hoz létre törvényi egységet.

⁷ Ugyan az 1961. évi Btk. ismerte – egyetlen bűncselekmény minősített esete kapcsán – a folytatólagos elkövetést [éspedig az ugyanazon személy sérelmére, folytatólagosan elkövetett alárendelt megsértése esetében, vö. 1961. évi V. tv. 321. § (2) bekezdés b) pont], a folytatólagosság megállapításának feltételei e törvény hatálya alatt is a joggyakorlatban kialakított szempontok szerint érvényesültek.

⁸ Így KÁDÁR MIKLÓS – KÁLMÁN GYÖRGY: *A büntetőjog általános tanai*. KJK. Budapest, 1966. 612. és NAGY FERENC: *A magyar büntetőjog általános része*. HVG-ORAC. Budapest, 2008. 232.

⁹ SÁNTHA FERENC: *A bűncselekményi egység és halmazat*. In: Horváth Tibor (szerk. és társszerző): *Magyar büntetőjog általános rész*. Complex, Budapest, 2007. 280.

¹⁰ FÖLDVÁRI JÓZSEF: *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. Osiris. Budapest, 2006. 215. Ugyanígy BALOGH ÁGNES: *A bűnhalmazat, a halmazat elméleti kategóriái, a látszólagos halmazat feloldásának szabályai. Az üzletszerűség*. In: Balogh Ágnes – Köhalmi László: *Büntetőjog I. Általános Rész*. Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2007. 41.

¹¹ FINKEY FERENC: *Az egység és a többség tana*. Sárospatak, 1895. 43.

¹² LUKÁCS TIBOR: *Az egységről és a többségről, mint a szocialista törvényesség egyik problémájáról*. Magyar Jog, 1966/7. sz. 668.

¹³ BÉKÉS IMRE: *A Büntetőjog Általános Része*. Zrínyi Nyomda. Budapest, 1973. 307. Az egyik új budapesti általános részi tankönyv ezt csak az összetett bűncselekményre nézve tartja fenn. Vö. MARGITÁN ÉVA: *A bűncselekményegység és a halmazat*. In: Busch Béla (szerk. és társszerző): *Büntetőjog. Általános Rész*. Negyedik, hatályosított kiadás, HVG-ORAC. Budapest, 2009.253.

1.3.1. Ilyen kivételekkel találkozhatunk az ún. *kettős alakzatú cselekmények*¹⁴ körében. Például szolgálhat a jogirodalomban az *összetett bűncselekmény* eseteként emlegetett¹⁵ *dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás* [Btk. 316. § (2) bekezdés d) pont]. Ez a bűncselekmény magában foglalja a *lopás* (Btk. 316. §) mint célcselekmény mellett az eszközcselekményként jelentkező *rongálást* (Btk. 324. §) is. A Btké. 28. § e) és f) pontja alapján azonban nem bűncselekmény, hanem *szabálysértés* valósul meg, ha a *lopást* húszezer forintot meg nem haladó értékre, a *rongálást* pedig húszezer forintot meg nem haladó kárt okozva követik el.¹⁶ Így a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás törvényi egysége olyan alkotóelemekből is létrejöhet, melyeknek egyike adott esetben önmagában csupán szabálysértést képezne, sőt ha sem a rongálás által okozott kár, sem az ellopott dolog értéke nem éri el a bűncselekményi értékhatárt, az összetett bűncselekmény mindkét eleme – a törvényi egységi konstrukció hiányában – *önmagában csak szabálysértésként lenne értékelhető*. Ugyanígy lehetséges a dolog elleni erőszakkal elkövetett, illetve a *besurranásos* lopás [Btk. 316. § (2) bekezdés f) pont] kapcsán az is, hogy az eszközcselekményként jelentkező *magánlak-sértés* – a Btk. 176. § (2) bekezdés a-d) pontjaiban megkívánt szituációs elem fennforgásának hiányában – *önmagában csak szabálysértést* (Sztv. 139. §) valósítana meg. Ezekben az esetekben a felminősítő körülményt tartalmazó lopási tényállások ugyanúgy összetett bűncselekménynek minősülnek, mint amikor azok alkotóelemei önmagukban is bűncselekményi tényállást merítenek ki.

Annak indokát, hogy az ismertetett esetekben is törvényi egységről lehet szólni, abban látom, hogy a szabálysértés – a bűncselekményhez hasonlóan – diszpozíciószerű, illetve az Sztv. 1. § (1) bekezdése értelmében társadalomra veszélyes (materiálisan jogellenes) cselekmény, mely önmagában is (nem büntetőjogi) joghátránnyal fenyegetett. Továbbá a büntetőeljárásban is bírhat önálló léttel a szabálysértés, a Be. 337. § alapján ugyanis a bíróság a szabálysértést is elbírálhhatja, így az összetett bűncselekményi tényállás kizárja annak lehetőségét, hogy az elkövető terhére egy bűncselekmény mellett egy szabálysértés is megállapításra kerüljön, helyette a törvényi egységnek megfelelő egy bűncselekmény megállapítására kerülhet sor.

Szintén a Békés-féle definíció kivételeként említhető törvényi egységi kategória a később részletesebben is érintendő, 2010. január 1-jén a magyar büntetőjogba ismét bevezetett *érték-egybefoglalás*, amely *kizárólag szabálysértésekből* jöhet létre (lásd 2.6.). Továbbá az alapeseti üzletszerűség esetében is önmagában bűncselekményként nem értékelhető cselekményekből jön létre törvényi egység.

1.3.2. A helyes felfogás szerint tehát törvényi egység nemcsak bűncselekményekből, hanem kivételes jelleggel *szabálysértésekből szintén létrejöhet*. A korábbi jogirodalomban egyébként uralkodónak volt tekinthető az a felfogás, amely szerint azon bűncselekmények is törvényi egységet képeznek, amelyek olyan magatartások konjunktív elkövetése révén valósultak meg, melyek egyike önmagában is bűncselekménynek minősült, míg a másik – önmagában – nem. Így *Angyal Pál* törvényi egységnek (összetett bűncselekménynek) tartotta az erőszakos (nemi) közöslést, „melynek tényálladékában csak az egyik rész deliktuozus, a másik eredetileg nem az”¹⁷; *Heller Erik* a szemérem elleni erőszakot, mely a személyes szabadság megsértése és a fajtalanság konjunktív elkövetése esetén valósult meg

¹⁴ KERESZTY BÉLA – SZOMORA ZSOLT (2009): *A vagyron elleni bűncselekmények* (Btk. XVIII. Fejezet). In: Nagy Ferenc (szerk. és társszerző): *A magyar büntetőjog különös része*. HVG-ORAC, Budapest, 2009. 596.

¹⁵ NAGY FERENC (2008): i. m. 235. Ugyanígy FÖLDVÁRI JÓZSEF (2006): i. m. 217.

¹⁶ Vö. Sztv. 157. § (1) bekezdés a) és b) pontjával is.

¹⁷ ANGYAL PÁL (1920): i. m. 484.

nézete szerint.¹⁸ Ugyanígy foglalt állást *Schultheisz Emil*: „előfordul az is, hogy a cselekmények egyike, vagy másika magábanvéve vagy egyáltalán nem, vagy legalábbis nem minden esetben lenne bűncselekmény”.¹⁹ Megjegyzésre érdemes, hogy még az 1978. évi Btk. hatálya alatt is találkozhatunk ezzel a nézettel.²⁰

Álláspontom szerint az említett bűncselekmények nem képeznek törvényi egységet. Azt ugyanis kifejezetten abból a célból alkotja a jogalkotó, hogy a halmazati minősítést és büntetést ezáltal kizárja, mivel a külön-külön is pónalizált magatartásokat – mint látni fogjuk, változatos okokból – egy tényállás keretei között kívánja büntetni. Ha azonban a két alkotórész közül az egyik önmagában nem képez bűncselekményt, a törvényi egységi konstrukció feleslegessé válik: ugyanúgy egy bűncselekményt és nem bűnhalmazatot kellene ugyanis megállapítani az elkövető terhére a törvényi egységi tényállás hiányában, mint abban az esetben, ha azt a jogalkotó megalkotta, mivel a bűncselekmény és az annak nem minősülő magatartás nem kerülhetne halmazatba egymással. Így a helyes álláspont szerint az erőszakos közöszülés és a szemérem elleni erőszak – pusztán a magatartások közötti eszköz-cél kapcsolat alapján – *nem minősül* törvényi egységnek, mivel a közöszülés, illetőleg a fajtalanság *önmagában* nem meríti ki egyik bűncselekmény törvényi tényállását sem.

1.3.3. A kommentáriróladalomban jelenleg is előfordul olyan nézet, amely szerint *a többek által elkövetett erőszakos közöszülés* [Btk. 197. § (2) bekezdés c) pont] és *szemérem elleni erőszak* [Btk. 198. § (2) bekezdés c) pont] törvényi egység (éspedig összefoglalt bűncselekmény).²¹ Ez az álláspont azonban *vitatható*. A törvényi egység egyik fő jellemzője ugyanis, hogy a halmazati minősítést kizárja. A nevezett bűncselekményi alakzatok azonban ilyen jelentőséggel nem bírnak, mivel a többek által elkövetett erőszakos nemi deliktumok az alapeseti társtettség minősített esetei, így ezek hiányában ugyanúgy egy bűncselekmény, egység (éspedig társtettségben elkövetett erőszakos közöszülés vagy szemérem elleni erőszak) megvalósítása miatt lennének felelősségre vonhatók annak elkövetői, mint jelenleg, amikor hatályos büntetőtörvényünk tartalmazza ezen minősített eseteket. E tényállások tehát nem tartalmaznak több olyan, önmagában is büntetni rendelt cselekményt, amelyek halmazata jöhetne létre a minősített esetek hiányában. Álláspontom szerint tehát a többek által elkövetett erőszakos közöszülés, illetve szemérem elleni erőszak *nem minősül* törvényi egységnek, azok az erőszakos nemi deliktumok olyan minősített esetei, melyeket a több elkövető által egy alkalommal, azonos sértett sérelmére, közösen történő elkövetés fokozottabb társadalomra veszélyessége folytán fenyeget az alapeseti társtettséghez képest súlyosabb büntetéssel a törvény.

1.3.4. A törvényi egység körébe tehát felfogásom szerint azon bűncselekményi tényállások sorolhatók, melyeket a jogalkotó kifejezetten a halmazati minősítés kizárása érdekében hoz létre több bűncselekményből vagy szabálysértésből. Törvényi egység mind ugyanazon tényállás keretei közé illő egy vagy több cselekményből, mind különböző tényállások keretei közé illő egy vagy több cselekményből létrejöhet. *A több emberen elkövetett emberölés* [Btk. 166. § (2) bekezdés f) pont] például megvalósulhat egyetlen cselekménnyel (pl. az elkövető egyetlen pisztolylövéssel két ember halálát okozza) ugyanúgy, mint több cselekménnyel (pl. az elkövető előbb feleségével, majd ezt követően gyermekével végez).

¹⁸ HELLER ERIK (1931): i. m. 319.

¹⁹ SCHULTHEISZ EMIL (1948): i. m. 132.

²⁰ Így Viszokay László összetett bűncselekménynek tekintette az erőszakos közöszülést. VISZOKAY LÁSZLÓ: *A bűncselekményi egység különböző fajtái a hatályos Büntetőtörvény tükrében*. Magyar Jog, 1983/2. sz. 110.

²¹ BERKES GYÖRGY (szerk. és társszerző): *Kommentár a gyakorlat számára*. 2. kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2009. 38/1.

A különböző tényállásokból létrejövő, egy cselekménnyel megvalósuló törvényi egységre például szolgálhat a *hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy ellen, hivatalos eljárása alatt illetőleg emiatt elkövetett emberölés* [Btk. 166. § (2) bekezdés e) pont], amely a szándékos emberölésből [Btk. 166. § (1) bekezdés] és a hivatalos személy elleni erőszakból (Btk. 229. §) jön létre. Általában több cselekmény realizálásával valósul meg a *terrorcselekmény* (Btk. 261. §), amely tényállásában különböző, célzatosan megvalósuló személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményeket foglal magában.

1.3.5. Mivel a törvényi egységi konstrukció törvényhozói megalkotása a halmazatot kizárja, így a törvényi egység ebből következő releváns tulajdonságának az tekinthető, hogy annak valamennyi esetköre egységet, *egy bűncselekményt* képez, ezért e körülménynek valamennyi lehetséges konzekvenciáját figyelembe kell venni. E triviálisnak ható tétel – mint látni fogjuk – a jogelméletben és -gyakorlatban korántsem érvényesül minden területen. E kérdések részletesebb ismertetése előtt szükségesnek találom a törvényi egység esetköreinek rövid áttekintését. Tekintettel arra, hogy a folytatólágosság, az üzletszerűség és az érték-egybefoglalás a törvényi egység gyakrabban felmerülő esetkörei, azok az alábbiakban kissé részletesebb kifejtést igényelnek.

2. A törvényi egység esetei a magyar büntetőjogban²²

2.1. A folytatólágos bűncselekmény (delictum continuatum)²³

A folytatólágos bűncselekmény – a hatályos Btk.-t megelőző joghelyzettől eltérően – jelenleg a törvényi egység esetei közé sorolható. Ezen egységfajta esetében a jogalkotó bizonyos feltételek fennforgása esetén az egyébként halmazati minősítés alá eső *cselekmények sorozataiból* hoz létre egységet. A folytatólágosság egységébe tartozó cselekményeket ilyenkor részcsselekményeknek is szokás nevezni. A Btk. 12. § (2) bekezdése alapján *nem bűnhalmazat, hanem folytatólágosan elkövetett bűncselekmény az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközökben többször követ el.*

A folytatólágos bűncselekmény kritériumai közül – melyeknek *konjunktíve* kell fennfogniuk – az ugyanolyan bűncselekmény, az azonos sértett, a rövid időköz és a többszöri elkövetés *objektív*, míg az egységes akarat-elhatározás *szubjektív* természetű feltétel.

2.1.1. Az *ugyanolyan bűncselekmény* elkövetésének feltétele azt jelenti, hogy a folytatólágos bűncselekményt alkotó valamennyi részcsselekménynek ugyanazon bűncselekmény tényállásába kell illeszkednie. Jogi minősítésük teljes azonosságá azonban nem feltétel: az adott bűncselekmény alapesetébe illeszkedő részcsselekmények tehát egységbe foglalhatók mind a minősített, mind a privilegizált esetet kimerítőikkel, a legsúlyosabb minősítés azonban az egész folytatólágos bűncselekményre irányadó lesz. Ha az elkövető már az első részcsselekmény realizálásakor lelepleződik, továbbá ha valamennyi részcsselekmény a kísérlet stádiumában reked, a folytatólágos bűncselekmény kísérlete állapítható meg. Amennyi-

²² Az áttekintés alapjául szolgált NAGY FERENC (2008): i. m. 234–236. és AMBRUS ISTVÁN (2008): *A törvényi egységről. Kézirat.* A XXIX. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekció Büntetőjog I. (Általános Rész) Tagozatában I. helyezett dolgozat. Szeged, 2008. Megjelenés alatt az ELTE-ÁJK gondozásában. 3–43.

²³ A témához részletesebben lásd AMBRUS ISTVÁN: *A folytatólágos bűncselekményről.* Jogelméleti Szemle. 2008/4. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/ambus36.mht>

ben azonban – legalább két részcselekmény közül – akár csak egyikük is befejezetté válik, az egész törvényi egység befejeztként minősül. Ugyanez irányadó az elkövetői alakzatokra is, ti. ha az elkövető egy részcselekményben tettesként, a többiben részesként vesz részt, tettességben kell megállapítani bűnösségét az egész folytatólagos egységre vonatkozóan. Hangsúlyozni szokás még e feltétel kapcsán, hogy az azonos jogi tárgyat sértő, ám más tényállás keretei közé illeszkedő cselekmények folytatólagos egységbe nem foglalhatók²⁴, s hogy nincs helye folytatólagos bűncselekmény megállapításának a nem folyamatosan sérthető jogi tárggyal rendelkező bűncselekmények, mint például az emberölés viszonylatában sem.²⁵

Az ugyanolyan bűncselekmény törvényi követelménye azt is jelenti, hogy a szabálysértési értékre elkövetett cselekmények, amelyek önmagukban csupán szabálysértést képeznek, nem foglalhatók folytatólagos egységbe. Mindezek alapján Nagy Ferenc általános részi tankönyvében helyesen mutat rá arra²⁶, hogy a judikatúra a közelmúltig ezzel ellentétes, *contra legem* gyakorlatot folytatott azáltal, hogy a szabálysértési értékre elkövetett cselekményeket is a folytatólagosság egységébe vonta.²⁷ Ez a megoldás ugyanis az *elkövető terhére történő kiterjesztő értelmezésnek* minősült, s mint ilyen, nem volt összeegyeztethető a nullum crimen/nulla poena sine lege *scripta* speciális büntetőjogi alapelvével: e princípium alapján a büntetőjogban szokásjogilag rögzült norma kizárólag az elkövető javára érvényesülhet, a jelenlegi ítélkezés gyakorlata azonban *büntetőjogi felelősséget alapító szokásjogi interpretációnak* minősül. Említésre érdemes érvként szolgálhat még, ha a folytatólagos bűncselekmény intézményének *eredeti rendeltetésére* gondolunk: a folytatólagosság konstrukciója létének jogalkotói indoka többek között az, hogy a törvényben meghatározott ismérvek fennforgása esetén egy bűncselekmény elkövetéséért vonjuk felelősségre az elkövetőt a túl szigorú halmazati minősítés és büntetés helyett²⁸, ezért a „folytatólagos” elkövetés ténye nem szolgálhat alapul ahhoz, hogy az elkövető felelősségét súlyosítsuk azáltal, hogy önmagukban szabálysértésnek minősülő részcselekményeiből összességükben bűncselekményt kreálunk.²⁹ A 2010-ben közzétett 87. számú Büntető Kollégiumi véleményében azonban a Legfelsőbb Bíróság arra a helyes álláspontra helyezkedett, hogy „folytatólagos elkövetés megállapítására szabálysértések esetén nincs törvényes alap”.³⁰

2.1.2. Az elkövető tudatában létrejövő *egységes akarat-elhatározás* mint a folytatólagos bűncselekmény létrejöttének szubjektív feltétele az, ami arra sarkallja, hogy ne egyszerre, hanem több ízben valósítsa meg az egységet alkotó részcselekményeit, erre tekintettel a szubjektív feltétel fennforgása az objektív oldalon jelentkező feltételek *előfeltételének* tekinthető. Megállapíthatóságához elegendő például, ha az elkövető az első részcselekmény megvalósítása előtt annyit határoz el, hogy ahányszor csak lehet, el fogja követni a bűncselekményt. A kommentár- és a jogirodalom részben eltérő nézetet vall abban a kérdésben, hogy az egységes elhatározás mikor forog fenn. Előbbi szerint az egységes elhatározás

²⁴ *De lege ferenda* ellentétes álláspontot képviselt KOCSIS MIHÁLY: *A folytatólagos bűncselekmény*. Dunántúli Pécsi Egyetem Könyvkiadó, Pécs, 1939. 218.

²⁵ Az emberölés kapcsán így BH 1986.87. és EBH 2002.731. számú eseti döntések. A régi jogirodalomban még ellentétesen foglalt állást Fayer László. Szerinte folytatólagosan elkövetett emberölés valósult meg, midőn „a nő több ízben ad mérget férjének, míg ez belebetegszik és meghal”. FAYER LÁSZLÓ: *A magyar büntetőjog kézikönyve*. Franklin-társulat, Budapest, 1895. 310.

²⁶ NAGY FERENC (2008): i. m. 235.

²⁷ BH 2002.210.

²⁸ Vö. FINKEY FERENC: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Grill. Budapest, 1914. 251.

²⁹ Vö. AMBRUS ISTVÁN: *Az ismételt bevezetett érték-egbefoglalásról és az ezzel kapcsolatos egyes elméleti és gyakorlati problémákról*. Magyar Jog, 2010/5. sz. 279.

³⁰ Megjelent Bírósági Határozatok 2010/7. sz. Legújabbban így MÉSZÁR RÓZA: *Ellenmondások, furcsaságok a büntető törvénykönyv módosításaiban az elmúlt egy évben*. Belügyi Szemle, 2010/7–8. sz. 18.

„nem jelenti azt, hogy a terheltnek már eleve több ugyanolyan bűncselekmény elkövetését kell elhatároznia”.³¹ Földvári József tankönyvében ezzel szemben úgy foglal állást, hogy nem minősülnek folytatólagosan elkövetettnek az elkövető cselekményei, ha ő először csak egy elkövetést határozott el és csak a sikeren felbuzdulva alakult ki benne a második és a további elkövetésekre irányuló elhatározás.³² Részemről az utóbbi felfogást tartom helyesnek.

A hazai jogirodalomban jelenleg uralkodó felfogás³³ és a bírói gyakorlat³⁴ szerint folytatólagos egységbe – az egységes elhatározás követelménye folytán – csak jogszándékos bűncselekmények foglalhatók. Ettől eltérő nézetem szerint a folytatólagosság bizonyos vegyes bűnösséggel megvalósuló gondatlan bűncselekmények, sőt kivételesen tisztán gondatlan deliktumok esetén is létrejöhet.³⁵ Előbbire például szolgálhat a Btk. 292. § (2) bekezdésében szabályozott *gondatlanságból elkövetett rossz minőségű termék forgalomba hozatala*, utóbbira pedig a *foglalkozás körében gondatlanságból elkövetett veszélyeztetés* (Btk. 171. §). A nevezett gazdasági bűncselekmény oly módon valósulhat meg folytatólagosan, hogy az elkövető – szándékos magatartással – sorozatosan rossz minőségű terméket értékesít jó minőségűként, ám gondatlansága folytán nem tud a termék rossz minőségű voltáról. A veszélyeztető deliktum folytatólagos elkövetéséért pedig az a sebészorvos felelhet, aki ügyetlenül, könnyelműen vagy például ittasan egy egész műtét sorozatot hajt végre, s ezzel több műtét folyamán teszi ki közvetlen veszélynek páciense testi épségét, egészségét. Ugyanígy minősül azon háziorvos cselekménye, aki a hozzá panaszokkal forduló ugyanazon beteget sorozatosan, megvizsgálás nélkül elküldi.³⁶ Mindezek indokát abban látom, hogy a Btk. 12. § (2) bekezdése nem követeli meg a folytatólagos bűncselekmény *kifejezett kritériumaként* a szándékoságot. Az olyan általános részi törvényi definíciók esetében, ahol a jogalkotó az adott jogintézmény alkalmazási köréből a gondatlan bűncselekményeket ki kívánta zárni, ott ezt a jogszabály szövegezők megteette, mint például a Btk. 16. §-ba foglalt kísérlet, vagy a Btk. 20. § (3) bekezdésében szabályozott társtettség esetében. Az egységes elhatározás megállapíthatósága tehát álláspontom szerint nem a bűnösségi alakzat függvénye.³⁷

³¹ JAKUCS TAMÁS (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv Magyarázata. I. kötet. A vonatkozó rész szerzője Vaskuti András. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 66.*

³² FÖLDVÁRI JÓZSEF (2006): i. m. 219.

³³ Így FÖLDVÁRI JÓZSEF (2006): i. m. 219. WIENER A. IMRE (szerk. és társszerző): *Büntetőjog. Általános Rész. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2003. 87.* A vegyes bűnösséggel megvalósuló gondatlan bűncselekmények viszonylatában ellentétesen NAGY FERENC (2008): i. m. 234.

³⁴ A folytatólagos bűncselekmény törvényi egységgé válását megelőzően így BH 1973.307., azt követően BH 1979.105., legújabban BH 2004.174. III.

³⁵ A régi jogirodalomban így HELLER ERIK (1931): i. m. 323. ZÖLDY MIKLÓS: *A halmazat büntetőjogi alapelmélete, különös tekintettel az egység-többség gyakorlati tanára.* Kultura Rt. Gyula, 1931. 29. és KOCIS MIHÁLY (1939): i. m. 195. Ellentétesen PAULER TIVADAR: *Büntetőjogtan.* Pfeifer Ferdinánd, Pest, 1869. 123., BALOGH JENŐ: *A folytonos és folytatólagos bűncselekmények tana.* Franklin-társulat, Budapest, 1885. 45. és SCHULTHEISZ EMIL (1948): i. m. 131.

³⁶ Utóbbi Békés Imre példája, aki az 1961. évi Btk. hatálya alatt még elképzelhetőnek tartotta a folytatólagosság megállapítását gondatlanság fennforgása esetén. Vö. BÉKÉS IMRE (1973): i. m. 306. Ezt követően megváltozott véleményét lásd BÉKÉS IMRE – FÖLDVÁRI JÓZSEF – GÁSPÁR GYULA – TOKAJI GÉZA: *Magyar Büntetőjog általános rész.* BM, Budapest, 1980. 293.

³⁷ Szűk László helyesen mutatott rá arra, hogy a folytatólagos bűncselekményi konstrukció eredetileg ugyan a szándékos bűncselekmények kategóriájára készült, utóbb azonban megjelentek olyan gondatlan veszélyeztetési bűncselekmények, amelyek esetében dogmatikailag kifogástalanul megokolható a folytatólagos bűncselekmény gondatlan válfaja. Vö. SZÜK LÁSZLÓ: *A bűncselekményi egység és a bűnhalmazat.* In: Pintér Jenő (szerk.): *Büntetőjog. Általános rész. II. kötet. Tankönyv-kiadó, Budapest, 1977. 75.*

2.1.3. Az *azonos sértett sérelmére* történő elkövetés kapcsán a Be. 51. § (1) bekezdésébe foglalt sértett-fogalom az irányadó, tehát a folytatólágosság megállapíthatóságához nem a bűncselekmény passzív alanyának kell azonosnak lennie akkor sem, ha adott bűncselekmény kapcsán a sértett és a passzív alany személye nem esik egybe (pl. a csalásnál). Kiemelést igényel, hogy sértettként nemcsak természetes, hanem jogi személy, illetve ezek jogalanyisággal nem rendelkező jogalany szervezetei is számításba jöhetnek.³⁸

2.1.4. A *rövid időköz* tartamáról a törvény nem rendelkezik. A Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása alapján a folytatólágosság megállapítását nem zárja ki, ha a részselekmények között egy-két hónap, vagy akár több hónapos időköz is eltelik.³⁹ E kritérium az egységes elhatározás fennforgásának megállapítását megkönnyítő vélelemül szolgál a judikatúra számára, mint Földvári írja: „ha az egyes elkövetések között rövidebb idő telt el, akkor feltételezhetjük az egységes elhatározást, hosszabb idő eltelése esetében viszont különböző elhatározásokra kell következtetnünk”.⁴⁰

2.1.5. A *többszöri elkövetés* legalább két, egymással összefüggő cselekményt tételez fel. Hiányában a folytatólágos bűncselekmény konstrukciója fel sem merülhet, hiszen annak lényege abban áll, hogy az elkövető nem egyszerre, hanem több ízben követi el az egyébként egységesen elhatározott bűncselekményt.

2.2. Az összetett bűncselekmény (delictum compositum)

Az összetett bűncselekmény törvényi egységként való szabályozása nagy múltra tekint vissza, már a Csemegi-kódex is tartalmazott ilyen tényállást.⁴¹ Létének okai nem elviek, sokkal inkább gyakorlati jellegűek: az összetett bűncselekmény egyes eseteit – dacára annak, hogy több természetes egységnek minősülő cselekményt is magukban foglalhatnak – általában a természetes szemlélet is egy bűncselekménynek tekinti, így a jogalkotó számára kézenfekvő volt az ilyen, egymással valamilyen kapcsolatban álló magatartásoknak egy törvényi tényállásban történő elhelyezése.

Összetett bűncselekményt a törvényhozó legtöbbször az *eszköz és a cél*, illetve az *ok és az okozat* viszonyában álló cselekményekből hoz létre.⁴² Előbbire a rablás (Btk. 321. §), utóbbira az ittas vagy bódult állapotban elkövetett járművezetés minősített esetei [Btk. 188. § (2) bekezdés] szolgálhatnak például.

2.3. Az összefoglalt bűncselekmény (delictum complexum)

Az összefoglalt bűncselekmény esetében – szemben az összetett bűncselekménnyel – nincs szükség az alkotórészek közötti szoros kapcsolatra⁴³: az ilyen tényállások létrehozása a büntetékiszabás célszerűségi szempontjait szolgálja, a természetes szemlélet szerint több bűncselekménynek tartott cselekményből azért hoz létre egységet a törvényhozó, mert az ilyen bűncselekmény elkövetőire nem tartja elegendőnek a halmazati büntetést, hanem annál súlyosabb büntetés kiszabására is lehetőséget kíván nyújtani a bíróság számára. Erre

³⁸ Vö. BKv 43. Eseti döntések a kérdés kapcsán: BH 2001.457. és BH 2002.424.

³⁹ BH 2002.210.

⁴⁰ FÖLDVÁRI JÓZSEF: *Az egység és a halmazat határeselei a büntetőjogban*. KJK. Budapest, 1962. 280.

⁴¹ Ilyen volt például az 1878. évi V. tc. 344–349. §-ban szabályozott rablás bűncselekménye.

⁴² Ez utóbbi létjogosultságát Földvári tagadja, mivel álláspontja szerint csak az eszköz és a cél viszonyában álló cselekményekből létrehozott összetett bűncselekmény lehet életszerű. Vö. FÖLDVÁRI JÓZSEF (2006): i. m. 216.

⁴³ Ezzel ellentétesen egyes régi szerzők szerint összefoglalt bűncselekmény létesítésére is olykor kerülhet sor, ha annak alkotóelemei *gyakran együtt fordulnak elő*. Így IRK ALBERT (1928): i. m. 222.

is tekintettel (szemben a törvényi egység különleges esetével, lásd 2.4.) az esetek többségében valamely bűncselekmény minősített eseteként fordul elő. Összefoglalt bűncselekmény például a korábban már említett több emberen elkövetett emberölés, de a terrorcselekmény és a katonai bűncselekmények körében a *több alárendelt sérelmére elkövetett alárendelt megsértése* [Btk. 358. § (2) bekezdés c) pont] is.

2.4. A törvényi egység különleges esete

A szegedi büntetőjog-iskola a törvényi egység különleges esetének tekinti az olyan tényállásokat, amelyekben a törvény kifejezett rendelkezése folytán közömbös, hogy az adott bűncselekmény egy vagy több sértett sérelmére valósul meg.⁴⁴ Ilyen irányú jogalkotói rendelkezés hiányában – több sértett sérelmére történő megvalósulásuk esetén – halmazatot kellene megállapítania a bíróságnak.⁴⁵ Ezen egységi forma „különlegessége” abban áll, hogy ha – például – a *foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésnek* (Btk. 171. §) egy sértettje van, akkor ebben az esetben e bűncselekmény természetes egységnek is tekinthető, míg több sértett esetében a halmazatot kizárólag a jogalkotó kifejezett rendelkezése zárja ki, ezért az egység itt nem természetes, hanem valójában törvényi. Ugyancsak ilyen törvényi egység a *tiltott pornográf felvétellel visszaélés* (Btk. 204. §).

A törvényi egység különleges eseteiként értékelhető tényállások megalkotása mellett nem súlyosítási, hanem éppen enyhítési törekvések szólhatnak. Az ilyen bűncselekmények elkövetői ugyanis tipikusan eshetőleg szándékkal járnak el (például egyes közlekedési bűncselekmények esetén), illetve sokszor gondatlanságból cselekszenek, ezért bűnösségük relatíve alacsonyabb fokára is tekintettel nem indokolt őket a túl szigorú halmazati minősítéssel és büntetéssel sújtani.

2.5. Az üzletszerűség

A Btk. 137. § 9. pontja alapján *üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik.*

2.5.1. A Btk. különös része egyrészt egyes bűncselekmények alaptényállási elemeként szabályozza az üzletszerűséget, melyek esetében üzletszerűség hiányában bűncselekmény egyáltalán nem jön létre (ezek az ún. sajátképi üzletszerű deliktumok). Erre például szolgálhat a Btk. 248. § szerinti *zugírászat*, vagy a büntetőtörvénybe nemrégiben felvett *uzsorabűncselekmény* törvényi tényállása (Btk. 330/A. §). Más bűncselekményeknél minősítő körülményként szabályozza a jogalkotó az üzletszerű elkövetést, így például a *magzat-elhajtás* (Btk. 169. §), a *vesztegetés* (Btk. 250. §), a *lopás* (Btk. 316. §) vagy az *orgazdaság* (Btk. 326. §) esetében. Itt az üzletszerűség hiánya a bűncselekményi jelleget nem érinti, de fennforgása esetére a törvény súlyosabb büntetést állapít meg az alapesethez képest (ún. nem sajátképi üzletszerű deliktumok).⁴⁶

2.5.2. Az üzletszerűséget a jogirodalomban elfogadott többségi álláspont⁴⁷, a Btk. eredeti indokolása⁴⁸ és a kommentáriródalom⁴⁹ is a törvényi egység egyik kategóriájának tekinti,

⁴⁴ A Btk. ezt többnyire a „*más vagy mások*”, illetve az „*egy vagy több ember*” kitételrel fejezi ki. Vö. például Btk. 185. § (1) bekezdés és 259. § (3) bekezdés.

⁴⁵ NAGY FERENC (2008): i. m. 236.

⁴⁶ IRK ALBERT (1928): i. m. 223.

⁴⁷ NAGY FERENC (2008): 236., MARGITÁN ÉVA (2009): i. m. 256. Ellentétesen FÖLDVÁRI JÓZSEF (2006): 220.

⁴⁸ Magyar Közlöny, 1978. évi 92. szám. 1112. és 1166.

napjaink bírói gyakorlata azonban – szemben a korábbi, 1966-os BK 445. sz. állásfoglalás nyomán folytatott, majd az LB Büntető és Katonai Kollégiuma Tanácselnöki Értekezletének 5/1979. sz. állásfoglalásán is fenntartott joggyakorlattal – a 37/2007. BK vélemény (az 1982-ben született volt BK 104.) alapján az esetek többségében nem tulajdonít halmazati minősítést kizáró jelentőséget (ugyanolyan) bűncselekmények üzletszerű elkövetésének. A BKv szerint az ugyanolyan bűncselekmény többszöri elkövetésekor főszabály szerint halmazat létesül, amennyiben az üzletszerű elkövetés az adott bűncselekmény minősítő körülménye. Egység jön létre azonban, ha alapeseti üzletszerűség forog fenn (lásd fentebb), továbbá ha a cselekmények a folytatólágosság egységébe tartoznak⁵⁰, illetve ha az elkövetési magatartás folyamatos jellegű.⁵¹ Az állásfoglalás később akként egészült ki, hogy halmazat megállapításának van helye akkor, ha a szabálysértési értékre elkövetett cselekményeket az üzletszerűség minősíti fel bűncselekménnyé. Tekintettel arra, hogy az üzletszerűség egység-többség tani megítélésével kapcsolatos álláspontok ismertetése meghaladná jelen tanulmány kereteit, ezért ehelyütt csak az alábbiakra szorítkozhatok.

2.5.3. Az idézett BKv kritikájaként elmondható, hogy annak a bűncselekménnyé felminősülő szabálysértésekkel kapcsolatos állásfoglalása a *kétszeres értékelés tilalmába* (ne bis in idem)⁵² *ütközik*: először értékeli az ismételt bünelkövetésben rejlő fokozottabb társadalomra veszélyességet azáltal, hogy a szabálysértésekből bűncselekményt hoz létre, másodszor pedig akkor, amikor bűncselekmények halmazatát állapítja meg.⁵³ Az értékegybefoglalásnak hazai jogunkba történő ismételt bevezetése következtében egyébként az üzletszerűség folytán bűncselekményként értékelt szabálysértések halmazati minősítése további problémákat is felvet, ehhez lásd a következő pontot.

2.5.4. Emellett anomáliára vezethet az a megoldás is, amely halmazatot állapít meg ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetése esetén, ti. a halmazati büntetésre vonatkozó szabályok⁵⁴ alapján ugyanolyan büntetési tétel keretében kell kiszabni a büntetést arra az elkövetőre, aki két ugyanolyan bűncselekményt valósított meg üzletszerűen, mint arra, aki több száz vagy akár több ezer bűncselekményt követett el (ami üzletszerű elkövetés esetén egyébként *tipikusnak* mondható). Így például ha az egyes cselekmények önmagukban csak kisebb kárt okoztak, hiába a bűncselekmény-sorozattal a sértettek összességének okozott akár több száz millió forintba is rúgó *összkár*, az elkövetőre ugyanaz a büntetési tételkeret lesz irányadó, mintha csak két bűncselekményt valósított volna meg, egyenként ugyanilyen kis értékre.⁵⁵ Ezek alapján nagyszámú elkövetés esetén az üzletszerűség esetén érvényesülő halmazati megoldásról elmondható, hogy az nem felel meg a *valamennyi körülmény értékelésének követelményének*, ami a kétszeres értékelés tilalmának másik oldalát jelenti.

⁴⁹ László Jenő (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. I. kötet. A vonatkozó rész szerzője BÉKÉS IMRE. KJK, Budapest, 1986. 46.

⁵⁰ A folytatólágosság megállapítása ugyanis megelőzi az üzletszerűséget, azonban egymás mellett is felhívhatók. Vö. BH 1983.381.

⁵¹ Erre például szolgálhat a Btk. 328. § (3) bekezdésében szabályozott *üzletszerűen elkövetett vásárlók megkárosítása*, mely bűncselekmény esetében a „folytat” elkövetési magatartás tekinthető folyamatos jellegűnek.

⁵² Az alapelvhez lásd NAGY FERENC (2008): i. m. 57–59.

⁵³ Így SÁNTHA FERENC (2007): i. m. 284. Ugyancsak helyteleníti a halmazatot megállapító gyakorlatot a legújabb szegedi különös részi tankönyv. Vö. KERESZTY BÉLA – SZOMORA ZSOLT (2009): i. m. 604.

⁵⁴ Az itt általában releváns *aszperáció elvét* a Btk. 85. § (3) bekezdése tartalmazza.

⁵⁵ Ehhez hasonlóan MADÁCSI IMRE: A bűnhalmazat és az üzletszerűség problematikája. Büntetőjogi Kodifikáció. 2002/I. sz. 30.

2.5.5. A fentiekre tekintettel nézetem szerint *ugyanolyan bűncselekmények*, illetve az üzletszerűség folytán *bűncselekménnyé felminősülő szabálysértések* üzletszerű elkövetése *de lege ferenda törvényi egységként* lenne szabályozandó, és e szabályok elhelyezése a *büntető törvénykönyv általános részében* lenne kívánatos.⁵⁶

2.6. Az érték-egybefoglalás⁵⁷

2.6.1. A 2009. évi CXXXVI. törvény 2010. január 1-jei hatállyal ismét bevezette a hazai jogunkban már szabályozási múlttal rendelkező érték-egybefoglalást. E „rég-új” jogintézményre vonatkozó rendelkezések – a korábbi joghelyzethez hasonlóan – részben a szabálysértési jog [Sztv. 157. § (6) bekezdés]⁵⁸, részben pedig a büntetőjog [Btké. 28. § (2) bekezdés] területén helyezkednek el. Az érték-egybefoglalás lényege szerint egyes kettős alakzatú cselekmények körében az elkövető által egy éven belül megvalósított, több ugyanolyan, értékük alapján egyenként csupán tulajdon elleni szabálysértésként értékelhető cselekményeknél az elkövetési érték, a kár, illetve a vagyoni hátrány összeszámítandó, s ha e művelet folytán a hatóság arra az eredményre jut, hogy az így kapott összérték a bűncselekményi értékhatárt meghaladja: nem szabálysértések halmazata valósul meg, hanem egy, az egybefoglalás útján létrejött egységes bűncselekmény.

2.6.2. A jogalkotónak a törvényi indokolásban deklarált célja az érték-egybefoglalásra vonatkozó rendelkezések hatályba léptetésével az volt, hogy „a nem üzletszerű, de ismételt elkövetés is szigorúbban legyen büntethető”.⁵⁹ Az érték-egybefoglalás újbóli bevezetését tehát az a kriminálpolitikai megfontolás vezette, hogy a szabálysértéseket ismételten elkövető személyeket ne a túlságosan enyhének ítélt szabálysértési jog szankciói fenyegethessék, hanem velük szemben a büntetőjog eszközeivel történő állami fellépésre nyíljon lehetőség.⁶⁰

2.6.3. Az érték-egybefoglalás jelenlegi szabályozása nézetem szerint több problémát is felvet. Az első szembetűnő anomália az, hogy az ide vonatkozó szabályok elhelyezésére – jóllehet azok büntetőjogi felelősséget alapítanak – a *büntetőtörvény keretein kívül* került sor. Ez a megoldás pedig – ha az Sztv. törvényi jellege⁶¹ folytán meg is felel a *nullum crimen/nulla poena sine lege scripta* speciális büntetőjogi alapelvének, amely alapján a

⁵⁶ Régi szerzőink közül hasonlóan foglalt állást FINKEY FERENC (1914): i. m. 249.

⁵⁷ E ponthoz részletesen lásd AMBRUS ISTVÁN (2010): i. m. 274–281.

⁵⁸ A 2009. évi CXXXVI. törvény 26. § (2) bekezdés da) pontja alapján 2010. január 1-jén hatályát veszítette az Sztv. 157. § (6) bekezdése, ez azonban megítélésem szerint csak a *korábbi* (6) bekezdésre vonatkozhatott volna, nem a 2009. évi CXXXVI. törvény 16. §-ában megállapított új (6) bekezdésre. A Legfelsőbb Bíróság azonban azon az állásponton volt, hogy az Sztv. 157. §-a 2010. január 1-től nem tartalmaz (6) bekezdést, s az érték-egybefoglalás szabályait is az Sztv.-beli szabályok figyelmen kívül hagyásával, tisztán a Btké. rendelkezései alapján határozta meg (BKv 87.). Ezen értelmezési zavart a jogalkotó is észlelhette, s ezért a 2010. évi LXXXVI. törvény 15. §-ával ismét újraszövegezte az Sztv. 157. §-át, immár a 2009. évi CXXXVI. törvény 16. §-ában megállapított (6) bekezdéssel kiegészítve. A jelen tanulmányban vázolt anomáliák tehát *de lege lata* (2010. augusztus 19-től) fennállnak.

⁵⁹ A 2009. évi CXXXVI. törvény Indokolása. Részletes indokolás a 16. §-hoz. 3. pont. <http://www.parlament.hu/irom38/10873/10873.pdf>

⁶⁰ Nagy Zoltán András a bűnrészes felelőssége kapcsán az érték-egybefoglalás bevezetését korábban nemcsak jogpolitikai, hanem *dogmatikai* alapon is szükségesnek látta. Vö. NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: A felbújtó felelőssége, a zsarolás törvényi szubsidiaritása és a 300/C. § részekre osztása. Rendészeti Szemle, 2007/10. sz. 55–57.

⁶¹ A Btké.-beli szabályozás *jogforrási szempontból* azonban már felvethet bizonyos aggályokat, ti. az nem törvény, hanem a már megszűnt Elnöki Tanács által elfogadott törvényerejű rendelet. Vö. a 1987. évi XI. törvény I. § (1) bekezdés b) pontjával.

bűncselekményeket törvényben kell szabályozni⁶² – a jogállamiság elvének formai vetületét jelentő *jogbiztonság* követelményével nem feltétlenül van összhangban.

2.6.4. Az érték-egybefoglalásnak az üzletszerűséghez és a folytatólágossághoz való viszonya is felettébb problematikus.

A) Az üzletszerűség kapcsán a problémát az a már az előző pontban említett megoldás okozza, amely folytán a szabálysértésből az üzletszerűség folytán bűncselekménnyé felminősülő cselekményeket annyi rendbeli bűncselekményként (vétségként) kell értékelni, ahány szabálysértést az elkövető eredetileg elkövetett, törvényi egység tehát nem létesül, és a cselekményekkel okozott összkár nem vehető figyelembe. Ezzel szemben az érték-egybefoglalás nyomán – a már említett BKv 87. alapján is – olyan törvényi egység jön létre, amely az elkövetési összérték, kár, illetve vagyoni hátrány alapján minősül, így adott esetben – nagyszámú elkövetés esetén – az egybefoglalás útján létrejött egységes bűncselekmény (amely az összértékre figyelemmel büntettként is minősülhet) súlyosabb minősítés alá eshet, mintha az üzletszerűség felhívásával az elkövető cselekményei (melyek mindig csak vétségek) halmazatba kerültek volna egymással. Szintén problémát okozhat, hogy míg a halmazati megoldás esetén az *elévülés* külön-külön cselekményenként elkezdődik, addig az egybefoglalt bűncselekménynél – a dogmatikailag helyes álláspont szerint – csak az utolsó részcsselekmény realizálásával (ehhez részletesebben lásd 3.3.).

B) A hatályos szabályozás legneuralgikusabb pontjának az érték-egybefoglalás és a folytatólágosság kapcsolata tekinthető. Az Sztv. 157. § (6) bekezdése alapján ugyanis nincs helye érték-egybefoglalásnak, „ha az önmagukban szabálysértést megvalósító cselekmények a folytatólágosság egységébe tartoznak”. Ebből a megfogalmazásból implicite arra következtethetünk, hogy a jogalkotó szerint az érték-egybefoglalás törvényi egységére nincs szükség abban az esetben, ha a szabálysértési értékre elkövetett részcsselekményekből a *folyatólágosság révén már egyébként is bűncselekmény jött létre*. E törvényhozói intenció egybevág a bírói gyakorlatban korábban kialakult, s a 2.1.1. pontban már bírált azon felfogással, amely a szabálysértési értékre elkövetett cselekményeket is a folytatólágosság egységébe vonta. A fentebb már kifejtett kritikai észrevételeket csak annyival egészíteném ki, hogy bár a kérdés kapcsán a Legfelsőbb Bíróság utóbb arra a helyes álláspontra helyezkedett (BKv 87.), amely folytán kollízió az érték-egybefoglalás és a folytatólágosság között nem merülhetne fel (ti. előbbi csak szabálysértések, utóbbi csak egyenként is bűncselekményként értékelhető cselekmények kapcsán jöhet szóba), az anomália *törvényi szinten* jelenleg is fennáll, amit a jogalkotónak az említett Sztv.-beli mondatrész hatályon kívül helyezésével mihamarabb ki kellene küszöbölnie.⁶³

2.6.5. Az érték-egybefoglalás megítélésének és alkalmazásának mikéntjéről tehát a BKv 87.-ben foglalt állást a Legfelsőbb Bíróság, melyben a legtöbb kérdésben helyes irányt mutatott a bírói gyakorlat számára. A egybefoglalás alá eső cselekmények elévülésével kapcsolatos álláspontját azonban vitathatónak tartom, ezért erre a kérdésre a törvényi egység elévüléséről szó pontban (3.3.) még visszatérek.

2.7. Exkürzus

Jogtörténeti érdekességként megemlíthető, hogy a korábbi jogirodalom a törvényi egység körében az üzletszerűség mellett kimunkálta az *iparszerűen* és a *szokászerűen* elköve-

⁶² NAGY FERENC (2008): 49–50.

⁶³ Lásd 58. ljt.

tett bűncselekmények kategóriáját is és e három formát összefoglalóan *kollektív bűncselekménynek* (delictum collectivum) nevezte.⁶⁴ A korabeli uralkodó felfogás szerint az iparszerű bűncselekmény hivatásos, de nem jövedelemszerzés céljából való elkövetést jelentett, míg a szokásszerű bűncselekményt az elkövető tudattartalma alapján állapították meg, amikor a bűnelkövetés megrögzött hajlamból fakadt.⁶⁵ A helyesnek tekinthető álláspontot azonban *Finkey Ferenc* foglalta el, aki kifejtette, hogy „az üzlet- és iparszerű cselekmények közt lényeges különbség nincs, az iparszerű cselekmények csak az üzletszerűeknek egy fajtáját képezik”, a szokásszerűség pedig mind az üzlet-, mind az iparszerű elkövetésnek „kísérő jelensége”, ezért az üzletszerűség mellett a másik két fogalom megalkotása felesleges.⁶⁶

3. A törvényi egységet általánosan jellemző ismérvek

Az alábbiakban a törvényi egységnek tekintett deliktumokat általánosságban jellemző ismérvek kimutatására törekszem. Álláspontom szerint e kérdés kapcsán mindvégig az alábbi körülményeket kell szem előtt tartani:

- a törvényi egység *egy bűncselekmény*, aminek következtében az egységkénti értékeléssel járó konzekvenciáknak a törvényi egység valamennyi esetre viszonylatában maradéktalanul érvényesülnie kell,
- a törvényi egységi konstrukció a halmazati minősítést, s ennek folytán a halmazati büntetést kizárja,
- a törvényi egységet – szemben a korábban ismert bírói egységgel – nem a bíróság hozza létre ítéletében, hanem kifejezetten a jogalkotó létesíti, ennek folytán a törvényi egység már az elkövetéskor, *a törvény erejénél fogva létrejön*, s ennek megfelelően is viselkedik a későbbiekben. Nem a bíró konstruálja tehát a törvényi egységet, ő csupán megállapítja annak fennforgását. Ez pedig akkor is igaz, ha a törvényi egység alkotórészei önmagukban bűncselekményként sem lennének értékelhetők.

3.1. A kategorizálás viszonylagossága

3.1.1. Annak ellenére, hogy a törvényi egység fentebb bemutatott fajtái a jogtudományban viszonylag korán kialakultak, teljesen egységes kategorizálásról napjainkban sem beszélhetünk. Míg az uralkodónak tekinthető jogirodalmi felfogás a jelen tanulmányban ismertettek szerint csoportosítja a törvényi egység eseteit, egyes szerzők annak némely esetkörét a természetes egység vagy egyenesen a halmazat körébe utalja.

A) Így például Földvári a törvényi egység különleges esetéről említést sem tesz, a *Wiener A. Imre* által szerkesztett tankönyv pedig azon törvényi tényállásokat, amelyek a más vagy mások veszélyeztetését együtt tartalmazzák, természetes egységnek tekinti.⁶⁷ A *kapcsoló kommentár* ellenben „egyfajta törvényi egységként” is felfoghatónak tartja az ilyen jellegű deliktumok.⁶⁸

⁶⁴ BALOGH JENŐ: A delictum collectivum és a szokásszerű és üzletszerű bűncselekmények tana. Franklin-társulat, Budapest, 1886. 8.

⁶⁵ ANGYAL PÁL (1920): i. m. 484.

⁶⁶ FINKEY FERENC (1914): i. m. 248.

⁶⁷ WIENER A. IMRE(2003): i. m. 86.

⁶⁸ BERKES GYÖRGY (2009): i. m. 36/3.

B) Földvári továbbá nem sorolja a törvényi egység esetei közé az üzletszerűséget sem.⁶⁹ Véleményét a már idézett BKv 37.-ben mondottakra alapozza, amely az üzletszerű elkövetés esetére főszabályként valóban a halmazati minősítés mellett foglal állást. Az LB által meghatározott kivételekre is tekintettel azonban *de lege lata* sem mondható, hogy ne fordulna elő olyan eset, amikor az üzletszerűség fennforgása egységkénti értékelést von maga után (a 2.5. pontban ismertetett *de lege ferenda* javaslatom pedig ugyanolyan cselekmények elkövetése esetére főszabállyá tenné az egységi minősítést).

C) Sajátos csoportosítást követett *Viszokay László*, aki az összefoglalt bűncselekmény kategóriáját mintegy gyűjtőfogalomként kezelte, s itt tárgyalta az érték-egybefoglalás, az üzletszerűség és a folytatólagosság eseteit is. E kategorizálás azonban indokolatlan egybeomossá e jogintézményeket, s hogy mennyire nélkülözi a kellő distinkciókat, azt az körülmény is jól szemlélteti, hogy általános megállapításai alól maga a szerző is minduntalan – mindig csak az egyik esetkörüre vonatkoztatható – kivételeket kényszerült tenni.⁷⁰

3.1.2. Olyan nézet is ismeretes, amely a szerzők többsége által a látszólagos halmazat körében tárgyalt valamely esetet tekinti törvényi egységnek.

A) A többnyire a látszólagos alaki halmazat körébe sorolt⁷¹ *szubszidiaritás* kapcsán *Szük László* úgy foglalt állást, hogy „megokolt volna ezt az esetet – az uralkodó kategorizálással szemben – a törvényi egységnek említéni”.⁷² Tekintettel arra, hogy a szubszidiaritást – akárcsak a törvényi egységnek a már polgárjogot nyert további kategóriáit – valóban minden esetben a törvény kifejezett rendelkezése létesíti⁷³ az ún. szubszidiaritási klauzulával („amennyiben súlyosabb/más bűncselekmény nem valósul meg”), ez a felfogás a szubszidiaritás helyes értelmezése mellett képviselhető lenne. A Legfelsőbb Bíróság azonban a 37/2007. BKv-ban (volt BK 93.) feladta korábbi – szerintem helyes – azon álláspontját, hogy a szubszidiárius bűncselekmény más bűncselekménnyel alaki halmazatban nem állhat. A jelenlegi bírói gyakorlat szerint ugyanis a záradékolt deliktum a súlyosabb büntetés alá eső bűncselekmény mellett elveszíti önállóságát, míg az ugyanolyan vagy enyhébb büntetéssel fenyegetett bűncselekményekkel halmazatot képez.⁷⁴ Ilyen joghelyzetben a szubszidiárius tényállásokat törvényi egységnek tekinteni nem lenne helytálló, mivel annak immanens jellemzője, hogy a halmazati minősítést kizárja (bár megjegyzendő, hogy a látszólagos halmazatnak is van ugyanilyen funkciója, csak ott a halmazat mellőzése nem a törvény kifejezett rendelkezésén, hanem az egyes bűncselekmények egymáshoz való viszonyán alapszik).

B) Az általánosan elfogadott felfogás szerint a rablás mint összetett bűncselekmény magában foglalja az eszközcselekményként jelentkező személyi szabadság elleni támadást,

⁶⁹ FÖLDVÁRI JÓZSEF (2006): i. m. 220.

⁷⁰ VISZOKAY LÁSZLÓ (1983): i. m. 111–113. A szerző zavarát jól mutatják az olyan kijelentései, mint például az, hogy az egyik – általa ide sorolt – összefoglalt bűncselekményi kategóriáról azt írja, hogy az „nem létesít olyan tiszta törvényi egységet”, mint a másik.

⁷¹ Így BÉKÉS IMRE in László (1986): i. m. 43. és MARGITÁN ÉVA (2009): i. m. 261.

⁷² SZÜK LÁSZLÓ (1977): i. m. 85.

⁷³ Álláspontom szerint tehát a szubszidiaritásnak nem létezik ún. *hallgatólagos* esete. Ellentétesen FÖLDVÁRI JÓZSEF (2006): 223. Jellemző, hogy a szerző olyan esetet ismertet a hallgatólagos szubszidiaritás példaként, melyet ugyanott a korábbiakban már a konzumpció körébe utalt. Példa híján pedig a szubszidiaritás ezen esetének létjogosultsága legalábbis megkérdőjelezhető.

⁷⁴ Földvári több ízben kritizálta az LB új álláspontját, s meggyőződen mutatta ki, hogy az ellentmond a logikai értelmezésnek. Vö. FÖLDVÁRI JÓZSEF: Néhány szó a halmazatról. Magyar Jog. 1983/6. sz. 536., továbbá FÖLDVÁRI JÓZSEF: Finkey Ferenc és a bűnhalmazat tana. In Szathmáry Béla (szerk.): Emlékkönyv. Finkey Ferenc 1870–1949. Sárospatak, 1995. 56. és ERDŐSY EMIL – FÖLDVÁRI JÓZSEF – TÓTH MIHÁLY: Magyar Büntetőjog Különös Rész. Osiris, Budapest, 2002. 334–335.

célcselekményként pedig a lopást.⁷⁵ Az EBH2004.1111. szerint az eszközselekmény az elvétel érdekében tanúsított erőszak vagy a kvalifikált fenyegetés, amit Földvári a *kényszerítés* (Btk. 174. §) büntetével azonosít.⁷⁶ Álláspontom szerint azonban *Deák Zoltán* helyesen mutat rá arra, hogy a rablás eszközselekménye nemcsak a kényszerítés, hanem adott esetben a *személyi szabadság megsértése* (Btk. 175. §) is lehet.⁷⁷

Ezzel szemben a rablás során okozott *könnyű testi sértés* [Btk. 170. § (1) bekezdés] esetét a konzumpció (látszólagos alaki halmazat) körébe szokás utalni⁷⁸, arra történő hivatkozással, hogy a két bűncselekmény közötti összefüggés nem szükségképpen, csupán rendszerinti.⁷⁹ Ez a viszony azonban felfogható lenne olyan – nem támadhatatlan – módon is, hogy a rablás eszközselekménye a *testi sértés*, célcselekménye a lópás, így e két deliktum kapcsán törvényi egységről, s nem látszólagos halmazatról kellene szólni. Azonban ilyen felfogás mellett is a konzumpció viszonyában állnak az erőszakos közösülés és a könnyű testi sértés állna⁸⁰, tekintettel arra, hogy az erőszakos közösülés nem összetett bűncselekmény (lásd 1.3.3.).

C) A kapcsos kommentár a *nyereségvágyból elkövetett emberölés* [Btk. 166. § (2) bekezdés f) pont] egység-többség tani megítélése kapcsán arra mutat rá, hogy e büntett törvényi egységként, éspedig *összefoglalt bűncselekményként* is felfogható, melyet a rablásból és az emberölésből alkotott a törvényhozó avégett, hogy reá a halmazati szabályok alkalmazása helyett az életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható legyen.⁸¹ Ez az álláspont nem tekinthető megalapozatlannak. Véleményem szerint azonban mégis helyesebb a rablást az élet elleni bűncselekmény *büntetlen mellékselekményének* (látszólagos anyagi halmazat) tekinteni, mivel a nyereségvágyból elkövetett emberölés megállapításához nem szükséges, hogy a rablás valamennyi tényállási eleme megvalósuljon, ahhoz elegendő a nyereségvágy mint motívum fennforgása is⁸², tehát a rablással való törvényi egység nem minden életbeli helyzetben érvényesülne.⁸³

3.1.3. Végül az is jól mutatja a törvényi egység körébe sorolható esetek viszonylagosságát, hogy egyes bűncselekmények *több törvényi egységi kategória jegyeit is magukon viselik*. Így például a rablás fő karakterét, így besorolását (összetett bűncselekmény) az alkotórészei között fennforgó eszköz-cél viszony adja. Büntetési tételéből azonban arra nézve is következtetést lehet levonni, hogy annak megállapításánál az az – egyébként az összefoglalt bűncselekményi tényállások megalkotásának jogpolitikai indokálul szolgáló – törvényhozói

⁷⁵ NAGY FERENC (2008): i. m. 235.

⁷⁶ FÖLDVÁRI JÓZSEF (2006): i. m. 217.

⁷⁷ DEÁK ZOLTÁN: Dogmatikai és jogértelmezési kérdések a rablás tényállása kapcsán. Kézirat. A XXVIII. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekció Büntető (anyagi) jogi Tagozatában (Különös Rész) I. helyezett dolgozat. Szeged, 2006. 4. A szerző példája szerint abban az esetben, amikor az elkövető a sértettre rázárja az ajtót, hogy az ne tudjon ellenállást kifejteni a dologelvétellel szemben (vagyis védekezésre képtelen állapotba helyezi), annak ellenére megvalósul a rablás, hogy kényszerítésnek nyoma sincs a tettesi magatartásban, ezért eszközselekménynek a személyi szabadság megsértése tekinthető.

⁷⁸ Így BERKES GYÖRGY (2009): 29. és NAGY FERENC (2008): 237.

⁷⁹ Abban az esetben például, amikor az elkövető fegyverrel kényszeríti a sértettet értékei átadására, majd a zsákmánnyal elmenekül, a rablás testi sértés okozása nélkül valósul meg.

⁸⁰ Már az 1961. évi Btk. alatt is így járt el a bírói gyakorlat. Vö. BH 1964.84. és BH 1964.367. Ez a felfogás egyébként napjainkig töretlenül érvényesül.

⁸¹ BERKES GYÖRGY (2009): 38/2.

⁸² NAGY FERENC: A személy elleni bűncselekmények (Btk. XII. Fejezet). In Nagy Ferenc (2009): i. m. 74.

⁸³ Ezzel szemben a nyereségvágyból elkövetett emberölés szabályozási elődjének tekinthető emberöléssel párosult rablás (1878. évi V. tc. 349. §) törvényi egységként foglalta magában az emberölést és a rablást, ám ezen összefoglalt bűncselekmény megvalósulásához a rablásnak is meg kellett történnie, a motívumként értékelhető nyereségvágy fennforgása ehhez önmagában nem volt elegendő.

törekvés is szerephez jutott, amely súlyosabb büntetésben kívánja részesíteni a törvényi egységet, mint ami halmazati büntetésként kiszabható lenne.⁸⁴ Mindezek alapján igazat adhatunk a hatályos Btk. eredeti indokolásának, amely szerint a rablás „részben összetett, részben összefoglalt” bűncselekmény.

3. 2. A törvényi egység felbomlása

A törvényi egység némely esetében, így például az összetett bűncselekmény kapcsán előfordulhat, hogy annak valamely – önmagában egy másik bűncselekményt megvalósító – alkotórészét súlyosabb büntetéssel fenyegeti a törvény, mint magát az összetett bűncselekményt. A jogirodalom szerint ebben az esetben az összetett bűncselekmény felbomlik, helyébe az egyes alkotórészek halmazata lép.⁸⁵ Ha ugyanis ilyenkor is az összetett bűncselekmény kerülne felhívásra, az elkövető által okozott valamennyi jogtárgysérelem nem kerülne kellő értékelésre.

Példa lehet erre a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás vétsége, mely felbomlik a rongálásra és a lopásra, amennyiben a rongálás már önmagában büntettnek minősül, például azért, mert nagyobb kárt okoz [Btk. 324. § (3) bekezdés a) pont]. A bírói gyakorlat egyébként ezen túlmenően – a büntetési tételek alakulásától függetlenül – a lopást és a rongálást akkor is halmazatban állapítja meg, ha a rongálással okozott kár a lopott dolog értékéhez képest rendkívüli aránytalanságot mutat.⁸⁶ A „felbomlásra” tehát nemcsak akkor kerülhet sor, ha akár az eszköz-, akár a célcselekmény súlyosabb büntetés alá esik, mint maga a törvényi egység,⁸⁷ hanem akkor is, ha az eszközcselekmény minősül súlyosabban, mint a célcselekmény.

Más törvényi egységi forma kapcsán felbomlásról nem szokás ugyan beszélni, ám nézetem szerint arra egy speciális esetben szintén sor kerülhet. Ez az eset például egy konkrét *törvényváltozáskor* állhatott elő: amikor az 1987. évi III. törvény 42. §-a kiiktatta hazai jogunkból az érték-egybefoglalás intézményét, az e törvény hatályba lépéséig érték-egybefoglalás⁸⁸ útján létrejött, s még el nem bíralt bűncselekmények alkotóelemeikre, szabálysértésekre bomlottak fel, és – amennyiben a rájuk irányadó elévülési idő még nem telt el – ekként kerülhettek elbírálásra.

3.3. A törvényi egység elévülése

3.3.1. Külön kérdésként merülhet fel, hogy mely időpont az irányadó a törvényi egység elévülése viszonylatában. Ennek megítélése abban az esetben, amikor a törvényi egységet egyetlen cselekményre hozza létre a jogalkotó (ilyen például, mint láthattuk, a hivatalos személy megölésének esetében), nem különösebben problematikus. Más a helyzet, amikor a törvényi egység több cselekmény elkövetése révén jön létre: ilyenkor adott esetben vitássá válhat, hogy az egyes, egymástól időben elkülönülő cselekmények az elévülés szempontjá-

⁸⁴ Ti. az alapeseti rablás büntetési tétele 2–8 évig terjedő szabadságvesztés, míg alkotórészeire, így a kényszerítésre (vagy a személyi szabadság megsértésére) és a nagyobb értékre elkövetett lopásra halmazati büntetésül legfeljebb 4,5 év lenne kiszabható. Vö. Btk. 321. § (1) bekezdés, 174. §, 175. § (1) bekezdés, 316. § (4) bekezdés, továbbá 85. § (3) bekezdés.

⁸⁵ NAGY FERENC (2008): 235.

⁸⁶ Korábban BK 509. (megjelent: BH 1973/6. sz.), az 1978-as Btk. hatálya alatt BH 1984.214.

⁸⁷ Így BALOGH ÁGNES (2007): i. m. 43.

⁸⁸ Korabeli szabályaihoz lásd az 1968. évi Sztv. 105. § (3) bekezdését és az ekkoriban hatályos Btké. 28. § (2) bekezdését.

ból megőrzik-e önállóságukat, avagy az elévülés egységesen, az utolsó cselekmény realizálásával veszi kezdetét.

3.3.2. A folytatólagos bűncselekmény – amely rendszerint több cselekmény elkövetése révén létrejövő egység⁸⁹ – elévülése kapcsán a Csemegi-kódex hatálya alatt uralkodónak volt tekinthető az a felfogás, amely szerint az elévülés egységesen, az utolsó részcselekmény realizálásától számítandó.⁹⁰ Emellett ekkoriban is ismert volt olyan nézet, amely szerint az egyes részcselekmények külön-külön évülnek el.⁹¹ Sajátos álláspontot foglalt el Kováts Andor, aki szerint a folytatólagos bűncselekmény elévülése ugyan egységesen az utolsó részcselekményhez igazodik, a folytatólagosság egységébe azonban nem bevonhatók azon részcselekmények, amelyek magukban már korábban – a felelősségre vonást megelőzően – elévültek.⁹²

3.3.3. Ezzel szemben a Btá. és az 1961. évi Btk. hatálya alatt a bírói gyakorlat azt a felfogást értékesítette, amely szerint a folytatólagos bűncselekmény részcselekményei külön-külön évülnek el.⁹³ Ez az álláspont mindaddig megokolható volt, amíg a folytatólagosság nem a törvény erejénél fogva, hanem szokásjogi alapon érvényesült, ti. ha egyes részcselekmények már az ítélet meghozatala előtt önmagukban elévültek, a bíróság nem lehetett jogosult arra, hogy a törvény szerint már nem üldözhető cselekményeket is a büntetendő magatartások körébe vonja.⁹⁴ Miután azonban ezen egységi forma kifejezett törvényi szabályozást nyert, helyesnek az a Tokaji Géza által kifejtett⁹⁵, s a bírói gyakorlatban a BKv 31. (volt BK 85.) alapján érvényesülő álláspont azon tekinthető, amely szerint a folytatólagos bűncselekmény részcselekményeinek büntetethősége önállóan nem évülhet el, hanem az elévülés egységesen az utolsó részcselekményhez igazodik. Ennek oka, hogy a folytatólagos bűncselekmény a törvény által létrehozott *egyetlen bűncselekmény*, amely a törvény rendelkezésének megfelelően, már az elkövetéskor létrejön, így egyes részcselekményei az elévülés szempontjából sem bírnak önálló léttel, hanem csupán az egész folytatólagos bűncselekmény alkotórészeiként értékelhetők. Ellentétesen foglalt állást a kérdés kapcsán Békés, aki szerint „a folytatólagosság egységébe külön-külön is bűncselekményt megvalósító magatartások olvadnak, s ezek jogi sorsa – az elévülés szempontjából – nem tehető függővé egymástól”.⁹⁶

Nézetem szerint az igaz ugyan, hogy folytatólagosság csak külön-külön is bűncselekményként értékelhető cselekményekből jöhet létre, a folytatólagos bűncselekmény egységi voltának azonban minden vonatkozásban – így az elévülés kapcsán is – érvényesülnie kell.

3.3.4. A 2.2.1. pontban már említésre került BKv 87. az érték-egybefoglalás és a folytatólagosság kapcsán elfoglalt, általában helyes állásfoglalásai között található egy rendelkezés, amely álláspontom szerint vitatható. A BKv 3. pontja szerint ugyanis az érték-egybe-

⁸⁹ Abban az egészen kivételes esetben állapítható meg a folytatólagos bűncselekmény *kísérlete* egy cselekmény elkövetésekor, ha az elkövető már az elsőnek tervezett részcselekmény kapcsán lelepleződik, de a további részcselekményekre vonatkozó elhatározása bizonyítható.

⁹⁰ Így FINKEY FERENC (1895): i. m. 90.

⁹¹ Heil Fausztin 1909-ből származó álláspontját ismerteti KOVÁTS ANDOR: *A büntetőjogi elévülés dogmatikája*. Szeged-városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., Szeged, 1922. 134.

⁹² KOVÁTS ANDOR (1922): i. m. 131–132.

⁹³ Így a Budapesti Fővárosi Bíróság Bf. XXIII. 3353/1968. sz. eseti döntése, illetve a Legfelsőbb Bíróság Büntető és Katonai Kollégiuma tanácselnöki értekezletének 3/1970. sz. állásfoglalása.

⁹⁴ A kérdéshez részletesebben lásd HOMOKI ISTVÁN: Elévülhet-e részenként a folytatólagos bűncselekmény? *Magyar Jog*, 1977/4. sz. 325–330.

⁹⁵ TOKAJI GÉZA: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban*. KJK, Budapest, 1984. 299.

⁹⁶ BÉKÉS IMRE – FÖLDVÁRI JÓZSEF – GÁSPÁR GYULA – TOKAJI GÉZA (1980): i. m. 294.

foglalás kapcsán „kizárólag olyan szabálysértések kerülhetnek szóba, amelyeknek – mint szabálysértéseknek – a büntethetősége elévülés folytán nem szűnt meg”. A Legfelsőbb Bíróság tehát az érték-egybefoglalás alá eső szabálysértések kapcsán is alkalmazhatónak tekinti az Sztv. 11. § (1) bekezdésében foglalt azon rendelkezést, amely alapján a szabálysértés büntethetősége a cselekmény elkövetésétől számított 6 hónap alatt elévül. Ezzel azonban saját korábbi azon álláspontjával kerül ellentmondásba, amely szerint az érték-egybefoglalás útján létrejött bűncselekmény törvényi egység. Ha ugyanis ez igaz, akkor a részcselekményeket nem a bíróság ítélete egyesíti, hanem a törvény ereje, ezért – feltéve, hogy az elkövetési összérték a szabálysértési értékhatárt meghaladja – *a részcselekmények már az elkövetés időpontjától bűncselekményként és nem szabálysértések módjára viselkednek*. A bíróság tehát nem konstituálja, hanem csupán deklarálja a törvényi egységet, amelyre ezért már létrejöttétől a bűncselekmény büntethetőségének elévülésével kapcsolatos szabályok vonatkoznak.⁹⁷

3.4. A törvényi egység elbírálása

A 6/2009. BJE⁹⁸ az ingadozó bírói gyakorlatnak kívánt helyes iránymutatást adni azzal, hogy meghatározta a bűncselekményi egység elbírálásával kapcsolatos elveket. E szerint egyértelművé vált, hogy ha a vád tárgyává tett bűncselekményegységet (éspedig akár természetes, akár törvényi egységet) a bíróság jogerősen elbírálta, e határozata a bűncselekmény valamennyi részcselekménye viszonylatában *res iudicatát* képez. *A többszöri eljárás tilalma* folytán nincs helye tehát vádemelésnek az olyan részcselekmény miatt, amely a már elbírált bűncselekmény egységébe tartozik, de nem képezte a jogerős határozatban megállapított tényállás részét. Ha tehát csak a jogerős döntést követően derül fény az egyébként a törvényi egységbe tartozó valamely részcselekményre, emiatt újabb (rendes) eljárás nem folytatható le. Kivételt képez a *perújítás* mint rendkívüli jogorvoslat esete, amelyre például akkor kerülhet sor, ha az utóbb ismertté vált részcselekmények folytán lényegesen súlyosabb büntetést kellene kiszabni az elkövetőre [Be. 408. § (1) bekezdés a) 2. pont].

A BJE helyes elveitől eltérő álláspontot foglalt el korábban Viszokay az érték-egybefoglalás kapcsán. E törvényi egységi kategória fajtán megengedhetőnek találta az egyes cselekmények „szétparcellázását”, így szerinte ha egyes szabálysértések az együttes elbírálásból kimaradtak, azokra nézve újabb eljárásnak helye volt.⁹⁹ Ez a felfogás a törvényi egység eseteinek dogmatikai egységességére tekintettel nem tartható, s következetlen ítélezésre vezetne.

3.5. A törvényi egység büntetése

3.5.1. Vizsgálat tárgyává tehető, hogy a törvényi egységi jellegnek van-e súlyosító hatása a kiszabható büntetésre. Azon törvényi egységi kategóriák viszonylatában, amelyeket eleve azért létesített a jogalkotó, hogy ezáltal az esetre súlyosabb elbírálására nyiljék lehetőség a bíróság számára (ilyen tipikusan az összefoglalt bűncselekmény, lásd 2.3.), a törvényi egységi jellegnek súlyosító hatása a büntetéskiszabása körében álláspontom szerint nem lehet, mivel ez egyértelműen a *kétszeres értékelés tilalmába* ütközne.

⁹⁷ AMBRUS ISTVÁN (2010): i. m. 278.

⁹⁸ Megjelent: Magyar Közlöny. 2010/1. sz. 389–398.

⁹⁹ VISZOKAY LÁSZLÓ (1983): i. m. 113.

3.5.2. Az uralkodó álláspont szerint a folytatólagos elkövetést a büntetéskiszabás körében feltétlenül *súlyosító körülményként* értékelni indokolt, mivel a folytatólagos bűncselekmény elkövetője az egyszeri bűnelkövetőhöz képest feltétlenül fokozottabb társadalomra veszélyességgel bír, mivel a többszöri elkövetés szükségképpen nagyobb elszántságot tétel ez fel az elkövető részéről, továbbá a bűnözéstől visszatartó motívumok az ilyen elkövetők tudatában annál kisebb erővel hatnak, minél több részcselekményt realizáltak már.¹⁰⁰ Mindenképpen kevésbé érdemes azonban a büntetésre a folytatólagos bűncselekmény elkövetője a halmazatot megvalósítónál, ahogy Finkey fogalmaz, a folytatólagos bűncselekmény „kevesebb a bűnhalmazatnál, több a közönséges egységénél”.¹⁰¹ Többen a természetes egységénél súlyosabb minősítése miatt javasolták a folytatólagos bűncselekményre irányadó büntetési tétel felső határának felemelését a természetes egységéhez képest.¹⁰² Erre a folytatólagos bűncselekmény törvénybe foglalásakor végül nem került sor, amit az indokol, hogy a folytatólagos bűncselekmény végeredményben *egy bűncselekmény*, ezért rá az egy bűncselekményre egyébként is irányadó büntetési tételkeretben kell a büntetést kiszabni. A folytatólagos bűnelkövetést mindenestre a büntetés kiszabása körében jelenleg súlyosító körülményként értékeli a bíróság, éspedig annál nagyobb nyomattal, minél több cselekményt foglal magában.¹⁰³

A folytatólagos elkövetést a büntetéskiszabás körében minden esetben súlyosító körülményként értékelő gyakorlat azonban nem számol azzal a lehetőséggel, amely az elkövető tudatában gyökerezik. Nem feltétlenül fokozottabb a társadalomra veszélyessége ugyanis annak a folytatólagos sikkasztást megvalósító pénztárosnak, aki cselekményei felfedezésétől való félelmében kis részletekben veszi ki a kasszából az előre elhatározott pénzeszeget – a másik, bátrabbnak bizonyuló társánál, aki egyszerre markol fel ugyanannyit, ezáltal egy rendbeli és nem folytatólagos sikkasztást valósítva meg. A helyes álláspont véleményem szerint tehát az, hogy a bíróság ne *elvi élel*, feltétlenül tekintse súlyosító körülménynek a folytatólagos bűncselekmény megvalósítását, hanem *in concreto*, a történeti tényállás lehető legpontosabb rekonstruálása után foglaljon állást abban a kérdésben, hogy az ítéleti minősítésben megállapított folytatólagos elkövetést a büntetéskiszabás körében végül súlyosító körülményként értékelje.

3.5.3. Mindemellett a folytatólagos bűncselekménynek a büntetéskiszabás körében súlyosító körülményként értékelése is magában hordozhatja adott esetben a kétszeres értékelés veszélyét. Például abban az esetben, ha az elkövető – a folytatólagosság feltételeinek fennállása mellett – öt alkalommal követett el egyenként 50.000 forint értékű lopást (amikor az egyes cselekmények lopás *vétségeként* lennének elbírálhatók), a folytatólagosság felhívása folytán cselekményeit az összértékre (250.000 forint) figyelemmel folytatólagosan elkövetett lopás *büntetteként* kell minősíteni.¹⁰⁴ Ilyenkor a folytatólagos elkövetés ténye értékelést nyer azáltal, hogy vétségek halmazata helyett egy rendbeli büntett kerül megállapításra. Ezért a folytatólagosságot még külön súlyosító körülménnyé is tenni a büntetéskiszabás körében ugyanazon körülmény kétszeres értékelését jelenti.

¹⁰⁰ Így FÖLDVÁRI JÓZSEF (1962): i. m. 282.

¹⁰¹ FINKEY FERENC (1914): i. m. 252.

¹⁰² Így FINKEY FERENC (1914): i. m. 253. és ANGYAL PÁL (1920): i. m. 488.

¹⁰³ BKv 56. (volt BK 154.) III. 6. pont

¹⁰⁴ Vö. Btk. 316. § (4) bekezdés és 138/A. § b) pont

4. További, a törvény egyes rendelkezéseiből fakadó konzekvenciák

Tekintettel arra, hogy a törvényi egység valamennyi kategóriája mindig kizárólag egyetlen bűncselekményt takar, erre a körülményre álláspontom szerint messzemenőkéig figyelemmel kell lenni a törvény valamennyi rendelkezésének alkalmazása esetén. Lássunk erre két példát.

4.1. A *járművezetéstől eltiltás* büntetést – többek között – azzal szemben lehet kiszabni, aki *bűncselekmények* elkövetéséhez járművet használ [Btk. 58. § (1) bekezdés]. A törvényben használt többes számra tekintettel nincs helye járművezetéstől eltiltásnak, ha az elkövető valamely törvényi egységi kategóriába tartozó, s ezért egy bűncselekményként értékelendő deliktumot követett el. Különösen fontos ennek hangsúlyozása a folytatólagos bűncselekmény (lásd 2.1.) viszonylatában, mivel e kategóriát általában éppen az jellemzi, hogy nem egyszerre, hanem a részselekmények több alkalommal történő realizálása útján valósul meg. Hiába követ el azonban például tíz lopást az elkövető, ehhez minden alkalommal járművet használva, ha a folytatólagosság feltételei fennállnak, csupán egy bűncselekmény állapítható meg terhére, így hiányzik az a feltétel, amely a járművezetéstől eltiltáshoz legalább két bűncselekmény elkövetését kívánja meg.

4.2. Hasonló okból nincs helye a *bűnszövetségben* történő elkövetés mint minősítő körülmény felhívására abban az esetben, ha az ehhez egyébként szükséges legalább két személy nem *bűncselekményeket*, hanem csupán egy törvényi egységként minősülő bűncselekményt követ el szervezeten, vagy ebben állapodik meg (Btk. 137. § 7. pont). Nem osztom tehát azt a jogirodalmi álláspontot, amely szerint „a bűnszövetség megállapításának egymagában nem akadályozza az, ha a tervezett cselekmények például a folytatólagos elkövetés címén törvényi egységbe olvadnak”.¹⁰⁵ A bűnszövetség fogalmában ugyanis bűncselekményekről szól a törvény, e feltételnek pedig a törvényi egység semelyik válfaja, így a folytatólagos bűncselekmény sem felel meg. Így ha a szervezeten eljáró elkövetők valamennyi cselekménye a folytatólagosság egységébe olvad, a bűnszövetség nem állapítható meg terhükre.

ISTVÁN AMBRUS

ÜBER DIE ALLGEMEINE KRITERIEN DER GESETZLICHEN EINHEIT

(Zusammenfassung)

Der Beitrag handelt sich über einer den umstrittensten Fragen dem materiellen Strafrecht, die einer Unterfall den Konkurrenzfragen bildet, über die gesetzliche Einheit. In diesem Beitrag wird nicht ausführlich in allen Fälle der gesetzlichen Einheit eingegangen, vielmehr ist das Ziel solche Kriterien zu versammeln, die für alle Fälle der gesetzlichen Einheit gleicherweise charakteristisch sind. Der Autor hat durchgehend Rücksicht genom-

¹⁰⁵ Így foglalt állást Tokaji Géza. NAGY FERENC – TOKAJI GÉZA: *A magyar büntetőjog általános része*. JATE-Press, Szeged, 1996. 155.

men auf die relevante Rechtsliteratur und Rechtsprechung, und durch die Prüfung, Unterstützung, oder manchmal Gegenargumentierung die davon ergebende Urteile hat er angestrebt einen eigenen Standpunkt auszubilden. Der Autor nimmt nach der kurzen Vorführung den einzelnen Fälle Stellung in den Fragen, denen man anlässlich der gesetzlichen Einheit im Auge behalten sollte. Nach diesen Kriterien ist die gesetzliche Einheit eine Straftat, infolge dessen Konsequenzen, die mit der Beurteilung als gesetzliche Einheit verbunden sind, sollen sich die genannte Kriterien in allen Fälle der gesetzlichen Einheit restlos durchsetzen. Was vor allem die gesetzliche Einheit kennzeichnet, ist das, daß deren Feststellung die Qualifizierung als einer Tatmehrheit ausschliesst. Ferner bildet die gesetzliche Einheit nicht das Gericht in seinen Urteil, sondern wird es von der Gesetzgeber geschaffen. Zuzufolge kommt die gesetzliche Einheit schon bei der Begehung kraft Gesetzes zustande, und wird später auch dementsprechend behandelt. Nach der obige Ansatz beschäftigt sich der Autor mit solchen, in der Rechtsliteratur gar nicht oder nur selten diskutierten Fragen, wie die Verhältnismäßigkeit der Kategorisierung anhand der gesetzlichen Einheit, die Auflösung der gesetzlichen Einheit, die Verjährung der gesetzlichen Einheit, die Beurteilung (als prozessualrechtliche Frage) der gesetzlichen Einheit, die Bestrafung der gesetzlichen Einheit, und weitere andere, mit der Qualifikation als gesetzlichen Einheit zusammenkommende Konsequenzen.